

КОМУНІКАТИВНО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ АКАДЕМІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСВІТНІХ МІГРАНТІВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Наталія Ушакова

докт. пед. наук, професор кафедри мовної підготовки
Навчально-наукового інституту міжнародної освіти
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(61022, Харків, майдан Свободи, 4), e-mail: ushakova@karazin.ua;
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4917-7934>

Володимир Дубічинський

доктор габілітований, ад'юнкт, керівник Лабораторії лексикографічних
досліджень кафедри русистики Варшавського університету
(00-312, Польша, Варшава, вул. Добра, 55); e-mail:
v.dubichynski@uw.edu.pl; orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8115-7015>

Статтю присвячено вирішенню актуальної науково-методичної проблеми адаптації мігрантів до умов життя в новому соціокультурному просторі, що спричинена сучасними кризовими умовами, які склалися в Європі та світі і несуть загрозу не тільки здоров'ю, а й життю мільйонів людей. Значну частину міграційних потоків становить студентська молодь, яка опановує майбутню професію в закордонних університетах, зокрема в польських закладах вищої освіти. Проаналізовано сучасні підходи до визначення структури комунікативної компетентності освітнього мігранта, видів адаптації, завдань мовної підготовки. Рівень володіння мовою навчання є головним чинником успішності освітнього процесу. Виявлено, що умови сьогодення вимагають уточнення складу учасників академічної адаптації іноземних студентів. Автори вважають, що на початковому етапі адаптаційного процесу значно зростає роль перекладачів. Уточнено вимоги до структури комунікативної компетентності освітнього мігранта та професійно-комунікативної компетентності перекладача. Визначено перелік актуальних комунікативних ситуацій у побутовій, навчально-професійній, адміністративній, соціокультурній сферах спілкування, надано приклади лексичних одиниць, що забезпечуватимуть реалізацію комунікативних завдань.

© Ушакова Н., Дубічинський В., 2023

Для формування професійної перекладацької компетентності запропоновано розроблення комунікативно-лінгвістичного інструментарію: створення навчального комплексу, що складатиметься із силабусу навчальної дисципліни за вибором, посібника, теоретичний та практичний розділи якого нададуть лінгвометодичні орієнтири формування вмінь усного та письмового перекладу в ситуаціях адаптації освітніх мігрантів. До складу інструментарію також пропонується додати комплексний словник нового типу, який буде поєднувати характеристики різних типів лексикографічних творів і виконувати завдання тлумачення та роз'яснення актуальних лексичних одиниць.

Розроблені лінгвометодичні засади створення навчального комплексу для формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів можуть стати інваріантною моделлю створення варіативних методичних матеріалів для навчання перекладу з/на інші мови.

***Ключові слова:** академічна адаптація, комунікативно-лінгвістичний інструментарій, навчальний комплекс, освітні мігранти, професійна компетентність перекладача.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Виклики сучасності вимагають удосконалення вмінь міжкультурної комунікації у кризових умовах. Останнім часом людство, зокрема країни Європи, стикнулося з проблемами забезпечення захисту життя та здоров'я людей в умовах пандемії Covid, а з лютого 2022 року – в умовах повномасштабної агресії РФ проти України.

Взаєморозуміння людей різних національностей є запорукою вирішення проблем збереження здоров'я і навіть життя. У кризових обставинах (пандемії, війни) часто виникає необхідність спілкування з носіями іншої мови, зокрема мови країни, що надає притулок біженцям, у яких не завжди є час і можливості для її системного опанування, засвоєння лексичних засобів, граматичних правил, оволодіння видами мовленнєвої діяльності тощо.

Польща є найближчим сусідом і вірним другом України, велика кількість українських студентів отримують освіту в польських університетах, тому успішність спілкування учасників академічної комунікації – носіїв польської та української мов є **актуальною** суспільною, культурологічною та лінгвометодичною проблемою.

У ситуації адаптації освітніх мігрантів до умов проживання і навчання особливо на початковому етапі адаптації та в кризових умовах надважливою стає допомога фахівців, які володіють

мовами, актуальними для вирішення комунікативних завдань носіїв певних мов у визначених критичних ситуаціях.

Перекладачі, зокрема такі, які можуть працювати з документами, що підтверджують освітній статус особи (атестати, дипломи, сертифікати, свідоцтва), несуть важливу інформацію про стан здоров'я, родинні зв'язки, є затребуваними фахівцями в умовах, коли людина стикається з проблемами, пов'язаними зі зміною місця проживання (мігранти) або навчання (освітні мігранти). Саме до останньої суспільної групи належать українські студенти, які опановують майбутню спеціальність в закордонних, зокрема польських, закладах вищої освіти (ЗВО). Здобувачі медичної, економічної, природничо-наукової, гуманітарної, філологічної освіти опинилися в інших країнах і вимушені продовжувати навчання у незвичних умовах, нерідною мовою, тому мають пройти етап адаптації до умов навчання та проживання за кордоном. І завданням організаторів освітнього процесу є надання їм необхідної допомоги у пристосуванні до нових умов життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми організації освітнього процесу для іноземних студентів (освітніх мігрантів) були предметом численних наукових розвідок. Найбільш актуальною є проблема мовної підготовки іноземців, бо рівень володіння мовою навчання та соціокультурного оточення є основним чинником, що визначає ефективність навчального процесу. Вважаємо, що алгоритм опанування мови має відповідати набору компетентностей, якими повинен володіти інофон, отримуючи освіту нерідною мовою.

Різним аспектам мовної підготовки іноземних здобувачів вищої освіти присвячено статті провідних лінгводидактів. Методологічну базу формування комунікативної компетентності освітніх мігрантів закладено роботами Н. Ушакової. Визначено структуру освітньої парадигми й основні аспекти підручника з мови навчання, доцільна структура якого є вирішальною умовою ефективності навчального процесу [22]. Проблеми навчання майбутніх медиків розглядали Т. Алексєєнко, І. Кушнір [21]. Зокрема висвітлили особливості мовної підготовки інофонів, які навчаються українською або англійською мовою. Методика формування комунікативної компетенції студентів економічних спеціальностей є предметом

наукових пошуків О. Копилової [12]. Забезпечення комунікативних потреб, навчання видів мовленнєвої діяльності, зокрема читання, студентів-гуманітаріїв досліджено в роботах Г. Швець [24]. Організацію мовної підготовки здобувачів наукового ступеня доктора філософії висвітлено О. Тростинською [17].

У наших попередніх публікаціях розглянуто базові характеристики мовної підготовки освітніх мігрантів. Визначено, що її мета «полягає у формуванні комунікативної компетентності, забезпеченні їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування: навчально-науковій (для отримання конкурентоспроможної підготовки за обраним фахом, виконання наукових досліджень), суспільно-політичній і соціально-культурній (для належної адаптації та повноцінного орієнтування в новому соціально-культурному середовищі, особистісного культурного зростання), побутовій (для задоволення потреб повсякденного життя), а також для виховання гармонійної особистості, що здатна до міжкультурного діалогу» [20: 138].

У Концепції мовної освіти іноземних студентів було схарактеризовано структуру комунікативної компетентності інофонів, яка містить такі складники: мовний, мовленнєвий, соціокультурний, навчально-професійний [20]. Розроблена концепція може бути моделлю підготовки мігрантів із мови навчання.

Але вважаємо, що на сучасному етапі організації навчального процесу, який здійснюється у кризових умовах, зокрема навчання українських студентів у ЗВО Польщі та інших європейських країн, які не тільки надають освітні послуги, а й дають прихисток українцям, які змушені були виїхати за кордон, модель потребує уточнення у зв'язку із зазначеними глобальними та загальноєвропейськими проблемами.

Додаткової уваги потребує вивчення питання академічної адаптації освітніх мігрантів. Це актуальний напрям досліджень фахівців, які викладають не тільки мовні, а й фахові навчальні дисципліни. Вивчаються види адаптації, форми, етапи адаптаційного процесу, пропонуються методичні рішення організації мовної адаптації тощо [1; 16; 23].

У кризових умовах виникають нові комунікативні ситуації, що вимагають адаптації українських студентів до нових параметрів

організації навчання, тому під час розроблення моделі доцільно враховувати їхні комунікативно-лінгвістичні характеристики.

Уважаємо, що алгоритм комплексної адаптації освітніх мігрантів до нерідного академічного та соціокультурного середовища має бути доповнено: необхідне уточнення складу активних учасників цього процесу, зокрема визначення ролі перекладачів на початковому етапі адаптації.

Питання навчання перекладу становлять суттєвий доробок у лінгводидактичних дослідженнях. Л. Черноватий, А. Ольховська аналізують структуру фахової компетентності перекладача, яка містить, на їхню думку, такі складники: білінгвальний, екстралінгвістичний, перекладацький, стратегічний [23; 26].

Увагу дослідників проблем навчання перекладу було зосереджено також на таких питаннях: когнітивно-семантичне підґрунтя роботи перекладача, системні відношення в лексиці під кутом зору проблем перекладу, соціолінгвістичні ознаки слова з погляду на досягнення адекватності перекладу, аспекти конфліктної взаємодії, комунікативна компетенція перекладача та засоби її формування, дидактичні аспекти підготовки перекладачів [2].

Утім роль перекладачів на початковому етапі адаптації освітніх мігрантів до умов проживання в нерідних побутових і соціокультурних умовах, а також навчання нерідною мовою ще не були предметом розгляду науковців. Зауважимо, що зараз такі дослідження є вкрай необхідними через проблеми, з якими стикнулося людство і Україна зокрема. Своє завдання ми бачимо в уточненні вимог до структури комунікативної компетентності освітнього мігранта та професійно-комунікативної компетентності перекладача.

Частково проблему академічної адаптації вирішують лексикографічні роботи, що в умовах дидактичного дискурсу здебільшого виконують роль додатків до навчальних посібників і враховують комунікативні навчально-професійні потреби певного контингенту.

Викликають зацікавленість дослідження українських лексикографів Н. Гордієнко, О. Демської, В. Дубічинського, С. Кійко, І. Кочан, В. Манакіна та ін., а також польських лінгвістів: М. Bańko, В. Gasek, R. Kaleta, M. Kozdra, W. Miodunka, J. Rudnyskyj, A. Wierzbicka, K. Wojan тощо, які запропонували принципові засади створення словників національно-культурних

особливостей, хибних друзів перекладача та лексичних паралелей, адаптивних і комунікативних тактик [4; 5; 7; 10; 27-35].

Все вищезазначене робить проблему вивчення ролі перекладачів і розроблення комунікативно-лінгвістичного інструментарію забезпечення академічної адаптації освітніх мігрантів у кризових умовах украї **актуальною**.

Мета статті – розроблення лінгвометодичних і лексикографічних засад моделі комунікативно-лінгвістичного перекладацького інструментарію, який буде здатний ефективно забезпечувати допомогу перекладачів у кризових ситуаціях на початковому етапі адаптації українських студентів до умов навчання в закордонних університетах, а також опис варіанту реалізації інваріантної моделі на прикладі адаптації українських здобувачів вищої освіти в Польщі.

Виклад основного матеріалу. Навчання перекладу у кризових умовах є актуальною лінгвометодичною проблемою, для вирішення якої необхідно не тільки формувати знання теоретичних засад перекладознавства: види перекладу, перекладацькі трансформації, стратегії і тактики перекладу, а й інтерпретувати ці традиційні компоненти перекладознавства відповідно до нових комунікативних ситуацій, нової структури комунікативної компетентності користувачів перекладу (в нашому випадку – освітніх мігрантів) і професійної компетентності власне перекладачів.

Для вирішення цих завдань здійснено такі дослідницькі дії:

- уточнено структуру комунікативної компетентності освітнього мігранта (до визначених нами у попередніх дослідженнях складників додано адаптивний компонент як узагальнювальний стратегічний елемент, який дозволить бачити проблемні ситуації в усіх сферах спілкування та їхні лінгвістичні характеристики);

- уточнено структуру професійної компетентності перекладача (визначені у попередніх наукових розвідках складники нами доповнено адаптивною здатністю перекладача будувати перекладацькі стратегії відповідно до проблемних ситуацій, що виникають в освітніх мігрантів в усіх сферах спілкування);

- уточнено перелік комунікативних ситуацій, які будуть актуальними для освітніх мігрантів у кризових умовах (адміністративні, конфліктні ситуації, а також ситуації

соціокультурної взаємодії та невизначеності власної поведінки в нових кризових обставинах);

- сформульовано когнітивно-діяльнісні принципи навчання перекладу у кризових умовах, розроблено лінгвометодичні, тренінгові засади навчального посібника (зокрема інваріантні, що дозволяють створювати за схарактеризованим алгоритмом варіативні навчальні засоби для інтенсивного формування вмінь перекладу в кризових умовах);

- визначено екстралінгвістичні (соціокультурні) та лінгвістичні (суто лексикографічні) вимоги до комплексного словника адаптації освітнього мігранта, створено термінологічний простір наукової розвідки.

Уважаємо, що комплекс має містити такі компоненти:

1. Силабус навчальної дисципліни (за вибором) «Переклад в умовах адаптації до освітньої комунікації (польсько-український)» обсягом 30 годин аудиторних занять.

2. Навчальний посібник «Переклад в умовах адаптації до освітньої комунікації (польсько-український)».

Посібник має містити розділ, до якого увійдуть теоретичні відомості про стилі мовлення, види перекладу, граматичні та синтаксичні перекладацькі стратегії, особливості перекладу суспільно-політичних, економічних, культурних реалій, лексичних одиниць, що використовуються в актуальних ситуаціях спілкування.

Лінгвістичною основою практичного розділу посібника – вправ і завдань – має бути набір лексики, що забезпечує комунікацію в освітньому та адміністративному просторі, характеризує види навчально-пізнавальної діяльності, а також дозволяє досягати взаєморозуміння в конфліктних ситуаціях. Такий склад лексики має базуватися на загальнолітературному тезаурусі, що відповідає сертифікаційному рівню володіння польською мовою як іноземною B1.

Щодо методичних засад створення посібника зауважимо, що інтенсифікація навчального процесу досягається формуванням умінь усного та письмового перекладу засобами тренінгових технологій на матеріалі текстів, діалогів (друкованих і аудіоматеріалів), документів адміністративного, суспільно-політичного, екологічного, країнознавчого, побутового характеру, матеріалів, що висвітлюють тематику збереження здоров'я,

толерантності, запобігання конфліктів тощо. Формування перекладацьких умінь здійснюватиметься відповідно до зазначених у теоретичному розділі відомостей про засади перекладу на всіх рівнях мовної системи.

Інваріант посібника не може врахувати лексичне наповнення текстів професійного спрямування за всіма спеціальностями, що опановуватимуть освітні мігранти. У нашому дослідженні вважаємо за необхідне тільки підкреслити важливість роботи зі спеціальними текстами.

3. Польсько-український і українсько-польський словник адаптації освітнього мігранта.

Додаткової уваги потребує відбір лексичних одиниць, які мають складати двомовний тезаурус перекладача.

В українському та польському словникарстві, на жаль, сьогодні існують ще не всі відомі типи словників. Задля досягнення мети нашого дослідження, для організації адаптації українців до умов польського мовно-культурного та академічного (освітнього) середовища слід запропонувати використовувати не тільки перекладні словники, а також:

1. Тлумачні, які роз'яснюють значення слів і особливості їх використання в живому мовленні.

2. Лінгвокраїнознавчі словники як один із різновидів тлумачних словників вміщують лексику, забарвлену національно-культурним компонентом семантики, спеціально відібрану для осягнення культури та суспільного життя народу, мова якого вивчається. Словники безеквівалентної лексики описують слова, що передають нюанси культури та традицій народу й перекладаються іншою мовою лише описово.

3. Словники «хибних друзів перекладача» (міжмовних омонімів) містять пари слів, як правило, двох порівнюваних мов, які збігаються за зовнішньою формою (фонетично та графічно), але цілком або декількома значеннями розрізняються семантично. Такі словники є тлумачно-перекладними й підкреслюють національно-культурну своєрідність значень зовнішньо схожих лексем.

4. Термінологічні словники є різновидом лінгвістичних словників, у яких подано термінологію галузі (чи кількох галузей) знань. За типологією термінологічний словник можна вважати як

лінгвістичним, так і енциклопедичним (науковим), який описує предмети, поняття дійсності разом із термінами, що їх позначають.

5. Жаргонні словники, які описують жаргонну лексику певних верств населення.

Задля опанування українцями польської мови потрібні спеціальні підходи до вивчення жаргонів, перш за все студентського жаргону (для адаптації до молодіжного середовища певних навчальних закладів).

З огляду на вищезазначені методичні та лексикографічні аспекти пропонуємо новий вид словника. Польсько-український / українсько-польський словник адаптації освітніх мігрантів планується комплексним (тлумачним, перекладним, країнознавчим, термінологічним тощо), що має на меті об'єднати всі ці види словників, підібрати відповідний склад лексики активного вжитку, перекласти українською мовою та розтлумачити її національно-культурні особливості за спеціально розробленою схемою словникової статті. Зауважимо, що обрані термінологічні одиниці словника мають стосуватися не конкретної спеціальності, а адміністративної, юридичної та інших сфер спілкування, актуальних для освітніх мігрантів усіх освітніх напрямів.

Як уже було зазначено, подібних словників адаптації освітнього мігранта до цього часу ані в польській, ані в українській лексикографії ще не було створено. Враховуючи результати опитувань, аналіз набору комунікативних ситуацій, комунікативних потреб освітніх мігрантів, уважаємо за доцільне розміщення у словнику таких лексичних одиниць, що забезпечать потреби спілкування у таких комунікативних сферах:

- побутовій, суспільно-політичній, соціокультурній;
- сфері академічного (навчально-професійного) спілкування;
- сфері адміністративного спілкування: створення та переклад документації, обговорення тем збереження здоров'я та медичного обслуговування тощо;
- сфері міжособистісного спілкування: формування мотивації й емпатії у міжкультурній комунікації, толерантності, запобігання та вирішення конфліктів;
- сфері професійного перекладацького спілкування: термінологічні одиниці, що стосуються методики навчання мов, теорії та практики навчання перекладу.

У якості прикладу пропонуємо орієнтовний тезаурусний перелік лексичних одиниць сфери академічного (навчально-професійного) спілкування:

1. види навчальної діяльності (*залік, екзамен, іспит, колоквіум, практичне заняття, тест, контрольна робота, вправа, завдання*);

2. учасники освітнього процесу (*викладач, науковий керівник, декан, секретар, лаборант, професор, доцент*);

3. навчальні дії (*виконувати вправу, скласти іспит, скласти план, тези, анотацію, писати реферат, аналізувати, порівнювати, обирати, (не)погоджуватися, розробляти*) тощо.

Інноваційний словник буде створений в електронному форматі, який не тільки надасть певну сукупність лексики з її описом, а й запропонує посилання на визначені лексичні та термінологічні бази даних.

4. Відеолекції є короткими теоретичними та практичними заняттями для організації та методичного забезпечення самостійної роботи студентів. Тематика лекцій та їхнє лексичне та граматичне наповнення розробляються згідно із запропонованим силабусом вибіркової навчальної дисципліни.

5. Система комп'ютерних тестів для поточного та підсумкового контролю, що міститиме тести закритого та відкритого типу та використовуватиме не тільки друковані, а й аудіо- та відеоматеріали, створені відповідно до лексико-граматичного наповнення актуальних для цільового контингенту комунікативних ситуацій. Уміння аудіювання є важливим складником перекладацької компетентності, усно-усного синхронного та відстрокованого перекладу, тому методичні механізми навчання та оцінювання аудіювання є необхідною частиною системи формування перекладацької компетентності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження розроблено інваріантну модель навчально-методичного комплексу для підготовки перекладачів для соціокультурної та академічної адаптації інофонів до умов проживання та навчання в нерідному мовно-культурному оточенні. Модель урахує особливості початкового етапу адаптації у кризових умовах, характеризує складники комунікативно-лінгвістичного інструментарію: силабус, навчальний посібник, комплексний словник, визначає лінгводидактичну доцільність відеолекцій, логіку побудови системи тестів.

Інваріантна модель узагальнює принципи організації академічної адаптації іноземних студентів.

Напрями подальших досліджень убачаємо в удосконаленні запропонованої моделі комунікативно-лінгвістичного перекладацького інструментарію адаптації освітніх мігрантів у кризових умовах задля чого необхідно здійснити додатковий аналіз соціального запиту, уточнення переліку актуальних комунікативних ситуацій шляхом опитування цільового контингенту (студенти філологічного профілю навчання, майбутні перекладачі, українські студенти польських закладів вищої освіти, куратори курсів, співробітники деканатів, біженці, фахівці з юридичної допомоги тощо).

Наступним кроком має бути аналіз та використання підсумків опитування цільового контингенту для вдосконалення навчального посібника, зокрема доповнення складу лексичних одиниць, словосполучень (а також фразеологізмів), необхідних для спілкування в комунікативних ситуаціях, визначених за результатами опитування, і для доповнення комплексного польсько-українського та українсько-польського словника адаптації освітнього мігранта.

Розроблена науково-методична модель може стати інваріантом для створення лінгвометодичних комплексів для навчання перекладу з/на інші мови у кризових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академическая адаптация образовательных мигрантов в стране обучения: кол. моногр. / [Л.С. Безкоровайная, Н.И. Ушакова и др.]; под ред. Н.И. Ушаковой. Х.: Изд-во ХНУ им. В.Н. Каразина, 2017. 247 с.
2. Актуальні проблеми підготовки перекладачів: монографія / За заг. ред. Л.М. Пелепейченко. Х.: Військ. Ін-т ВВ МВС України, 2006. 260 с.
3. Гордієнко Н.Г. Українська лексикографія 90-х років ХХ – початку ХХІ століття: АҚД. Київ: Інститут української мови НАНУ, 2011. 18 с.
4. Демська О. Вступ до лексикографії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
5. Дубічинський В., Ройтер Т. Дослідження українсько-німецьких лексичних паралелей у словниковому форматі. *Studia Ukrainica Poznaniensia*. № 7. 2019. С. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2019.7.1.05>.
6. Дубічинський В.В. Основи загального та прикладного мовознавства: Навч. посібник. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 220 с.

7. Дубічинський В.В. Сучасні обрії української лексикографії. *Wiener Slawistischer Almanach*, Band 37, 1996. S. 225–235.
8. Дубічинський В.В. Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології. Навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2004. 123 с.
9. Дубічинський В., Ройтер Т. Лексикографування лексичних паралелей: Теоретичні положення та українсько-німецький словник. *Wiener Slawistischer Almanach. Linguistische Reihe. Sonderband 99*. Berlin, 2020. 413 с.
10. Д'яков А., Кияк Т., Куделько З. Основи термінотворення. Семантичні та соціологічні аспекти. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2000. 218 с.
11. Кійко С.В. Омонімія в мові і мовленні. Чернівці: Родовід, 2014. 542 с.
12. Копилова О.В. Формування професійно орієнтованої комунікативної компетенції іноземних студентів економічного профілю засобами дистанційних технологій. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2019. Вип. 34. С. 66–78. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-05>.
13. Кочан І.М. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології. Київ: Знання, 2013. 294 с.
14. Манакин В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 421 с.
15. Міжкультурна комунікація в університетському освітньому просторі: кол. моногр. / [Н.І. Ушакова та ін.]; за ред. Н.І. Ушакової. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. 230 с.
16. Назиров З.Ф., Ушакова Н.І., Тростинська О.М., Копилова О.В. Про створення лінгвосоціокультурного адаптаційного центру для іноземних громадян. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2008. Вип. 12. С. 176–186.
17. Тростинська О.М. Особливості мовного навчання іноземців на третьому рівні вищої освіти. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки*. 2019. Вип. 34. С. 205–218. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-15>.
18. Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: Теорія, практика, типологія / Відп. ред. І.С. Гнатюк. К.: Інститут української мови НАНУ, 2011. 514 с.
19. Ушакова Н.І., Тростинська О.М., Кушнір І.М. Становлення і розвиток методики мовної підготовки іноземних студентів класичного університету. Частина 1. Навчання студентів немовних спеціальностей. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2021. Вип. 38. С. 205–235. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-38-14>.

20. Ушакова Н.І., Дубічинський В.В., Тростинська О.М. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2011. Вип. 19. С. 136–146.
21. Ушакова Н.І., Алексеєнко Т.М. Концепція мовної підготовки іноземних здобувачів вищої медичної освіти (модель 1 – англомовна форма навчання). *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2019. Вип. 34. С. 219–235. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-16>.
22. Ушакова Н.І. Підручник з мови навчання для іноземних студентів як чинник формування ефективного освітнього середовища. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. / [ред. кол., голов. ред. В.М. Мадзігон]*. К., 2011. Вип. 11. С. 451–457.
23. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності: Підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.
24. Швець Г.Д. Текстова основа навчання української мови іноземних студентів-гуманітаріїв. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць*. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». 2016. Вип. 30. С. 55–61.
25. Bańko M. Z historii antyleksykografii. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2020. 172 s.
26. Chernovaty L., Olkhovska A. Future Interpreter's Componential Technological Competence Model. *Information Technologies and Learning Tools*. Vol 87. 2022. No 1. P. 320–335. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4138>.
27. Dubichinsky V.V. Lexicographical maxims. *Tekst i słownik w nauczaniu języka i literatury rosyjskiej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 1995. S. 173–180.
28. Gasek B. Лексико-семантическая интерференция в процессе перевода. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012. 201 s.
29. Kaleta R. Białoruska-polska homonimia międzyjęzykowa. Warszawa: Instytut Sławytyki PAN, 2014. 169 s.
30. Kozdra M., Dubichynskiy V. Dydaktyczny słownik tematyczny rosyjsko-polskich paraleli leksykalnych. *Leksyka kulinarna (rzeczowniki)*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2019. 202 s.
31. Miodunka W. Podstawy leksykologii i leksykografii. Warszawa, 1989. 168 s.
32. Rudnyckij J. Ukrainian Lexicography. *Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires*. V. 2. Berlin, N.-Y., 1990. P. 2329–2331.
33. Ushakova N., Domnich S., Kushnir I., Trostynska O. Linguocultural Bases of Socialization of Foreign Applicants of Higher Education in the University Education Area. *Викладання мов у вищих навчальних закладах*

- освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки.* 2019. Вип. 35. Р. 122–140. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-35-10>.
34. Wierzbicka A. Lexicography and conceptual analysis. Ann Arbor: Karoma, 1985. 390 p.
35. Wojan K. Przypadkowe i nieprzypadkowe wędrówki leksemów. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2010. 199 s.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023.

Статтю рекомендовано до друку 24.10.2023.

Як цитувати: Ушакова Н., Дубічинський В. Комунікативно-лінгвістичний перекладацький інструментарій академічної адаптації освітніх мігрантів у кризових умовах. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки.* 2023. Вип. 43. С. 145–162. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2023-43-10>

COMMUNICATIVE AND LINGUISTIC TRANSLATION TOOLS FOR ACADEMIC ADAPTATION OF EDUCATIONAL MIGRANTS IN CRISIS CONDITIONS

Natalia Ushakova

Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor,
the Language Training Department,
Institute of International Education for Study and Research,
V.N. Karazin Kharkiv National University
(61022, Kharkiv, 4 Svoboda Sq.); e-mail: ushakova@karazin.ua;
orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4917-7934>

Volodymyr Dubichynskyi

Doctor habilitatus, Adjunct, Head of the Laboratory of Lexicographic
Research, Department of Russian Studies, University of Warsaw
(00-312, Poland, Warsaw, 55 Dobra Str.); e-mail: v.dubichynskyi@uw.edu.pl;
orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8115-7015>

The article is devoted to solving the urgent scientific and methodological problem of adaptation of migrants to living conditions in a new socio-cultural space, which is caused by the current crisis conditions that have developed in Europe and the world and pose a threat not only to the health, but also to the lives of millions of people. A significant part of migration flows is made up of students who master their future profession at foreign universities, in particular in Polish higher education institutions.

Modern approaches to determining the structure of communicative competence of an educational migrant, types of adaptation, and tasks of language training are analyzed. The level of proficiency in the language of instruction is the main factor

of the success of the educational process. It has been found that today's conditions require clarification of the composition of participants of the academic adaptation of foreign students. The authors believe that at the initial stage of the adaptation process, the role of translators increases significantly. The requirements for the structure of communicative competence of an educational migrant and the professional and communicative competence of a translator have been clarified. A list of actual communicative situations in the domestic, educational, professional, administrative, socio-cultural spheres of communication is determined, examples of lexical units that will ensure the implementation of communicative tasks are provided.

For the formation of professional translation competence, the development of communicative and linguistic tools is proposed: the creation of an educational complex consisting of a syllabus of an elective discipline, a manual, the theoretical and practical sections of which will provide linguistic and methodical guidelines for the formation of interpretation and translation skills in situations of adaptation of educational migrants. It is also proposed to add a complex dictionary of a new type to the toolkit, which will combine the characteristics of different types of lexicographic works and perform the task of interpreting and explaining current lexical units.

The developed linguomethodical principles for the creation of an educational complex for the formation of professional and communicative competence of translators can become an invariant model for the creation of variable methodical materials for teaching translation from/into other languages.

Keywords: *academic adaptation, communicative and linguistic tools, educational complex, educational migrants, translator's professional competence.*

REFERENCES

1. Ushakova, N.I. (Ed.). (2017). *Academic adaptation of Educational Migrants in the country of Education*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University [in Russian].
2. Pelepejchenko, L.M. (Ed.). (2006). *Aktualni problemy pidgotovky perekladachiv [Actual problems of Translators Training]*. Kharkiv: Military Institute of the Armed Forces of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine [in Ukrainian].
3. Gordiyenko, N.G. (2011). *Ukrayinska leksykografiya 90-x rokiv XX – pochatku XXI stolittya [Ukrainian Lexicography of 90-th years XX – the beginning of XXI century]*. AKD – Kyiv: Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences [in Ukrainian].
4. Demska, O. (2010). *Vstup do leksykografiyi [Introduction to Lexicography]*. Kyiv: Publishing House "Kyiv-Mohyla Academy" [in Ukrainian].
5. Dubichynskyi, V., Rojter, T. (2019). The study of Ukrainian and German lexical parallels in Dictionary format. *Studia Ukrainica Poznaniensia*, 7, pp. 45–54. DOI: <https://doi.org/10.14746/sup.2019.7.1.05> [in Ukrainian].

6. Dubichynskiy, V.V. (2016). *Osnovy zagalnoho ta prykladnoho movoznavstva [Basics of General and Applied Linguistics]*. Kharkiv: “Drukarnya Madryd” [in Ukrainian].
7. Dubichynskiy, V.V. (1996). Suchasni obriyi ukrayinskoyi leksykografiiy [Modern Horizons of Ukrainian Lexicography]. *Wiener Slawistischer Almanach, Band 37*, pp. 225–235 [in Ukrainian].
8. Dubichynskiy, V.V. (2004). *Ukrayinska leksykografiya: istoriya, suchasnist ta kompyuterni tehnologiyi [Ukrainian Lexicography: history, modernity, and Computer Technologies]*. Kharkiv: NTU “KhPI” [in Ukrainian].
9. Dubichynskiy, V., Rojter, T. (2020). Leksykografuvannya leksychnykh paralelej: Teoretychni polozhennya ta ukrayinsko-nimeckyy slovnyk [Lexicography of Lexical parallels: Theoretical Principles and Ukrainian-German dictionary]. *Wiener Slawistischer Almanach. Linguistische Reihe. Sonderband 99*. Berlin [in Ukrainian].
10. Dyakov, A., Kyyak, T., Kudelko, Z. (2000). *Osnovy terminotvorennya. Semantychni ta sociologichni aspekty [Basics of Terms creation. Semantic and Sociological Aspects]*. Kyiv: Publishing House “Kyiv-Mohyla Academy” [in Ukrainian].
11. Kijko, S.V. (2014). *Omonimiya v movi i movlenni [Homonyms in Language and Speech]*. Chernivci: Publishing House “Rodovid” [in Ukrainian].
12. Kopylova, O.V. (2019). The formation of a professionally-oriented communicative competence of foreign students-economists by means of distance technologies. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations, 34*, pp. 66–78. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-05> [in Ukrainian].
13. Kochan, I.M. (2013). *Ukrayinska naukova leksyka: mizhnarodni komponenty v terminologiyi [Ukrainian Scientific lexis: International Components in Terminology]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
14. Manakin, V.M. (2012). *Mova i mizhkulturna komunikaciya [Language and intercultural communication]*. Kyiv: VC “Academia” [in Ukrainian].
15. Ushakova, N.I. (Ed.). (2019). *Intercultural Communication in University Educational area*. Kharkiv: V.N. Karazin KhNU [in Ukrainian].
16. Nazyrov, Z.F., Ushakova, N.I., Trostynska, O.M., Kopylova O.V. (2008). About the Establishment of the Linguo-social cultural Adaptation center for Foreign citizens. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations, 12*, pp. 176–186 [in Ukrainian].
17. Trostynska, O.M. (2019). The peculiarities of teaching the language of learning to foreigners at the third level of higher education. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations, 34*, pp. 205–218. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-15> [in Ukrainian].

18. Gnatyuk, I.S. (Ed.). (2011). *Ukrayinska leksykografiya v zagalnoslovyanskomu konteksti: Teoriya, praktyka, typologiya [Ukrainian Lexicography in Common Slavic Context: Theory, Practic, Typology]*. Kyiv: Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences [in Ukrainian].
19. Ushakova, N.I., Trostynska, O.M., Kushnir, I.M. (2021). Formation and development of methodology of language training for foreign students of a classical university. Part 1. Teaching students of non-linguistic specialties. *Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations*. 38, pp. 205–235. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2021-38-14> [in Ukrainian].
20. Ushakova, N.I., Dubichynskyi, V.V., Trostynska, O.M. (2011). The Conception of Foreign Students' Language Training at Ukrainian High School Institutions. *Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations*. 19, pp. 136–146 [in Ukrainian].
21. Ushakova, N.I., Aleksyeyenko, T.M. (2019). The conception of language training of applicants for higher medical education (model 1 – the English language mode of study). *Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations*. 34, pp. 219–235. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-34-16> [in Ukrainian].
22. Ushakova, N.I. (2011). Pidruchnyk z movy navchannya dlya inozemnyx studentiv yak chynnyk formuvannya efektyvnogo osvitnogo seredovyshha [The Second language Manual as a factor of Forming of Effective educational environment]. *Problems of Modern Manual*. 11, pp. 451–457 [in Ukrainian].
23. Chernovatyj, L.M. (2013). *Metodyka vykladannya perekladu yak specialnosti: Pidruchnyk dlya stud. vyshhyx zaklad. osvity za specialnistyu "Pereklad" [Methods of Teaching Translation as a Specialty: Textbook for students higher institutions education in the specialty "Translation"]*. Vinnytsia: Nova Knyga, pp. 128–140 [in Ukrainian].
24. Shvecz, G.D. (2016). Tekstova osnova navchannya ukrayinskoyi movy inozemnyx studentiv-gumanitariyiv [Text Basic of Teaching Ukrainian Foreign Humanitarian students]. *Pedagogical anthology*. 30, pp. 55–61 [in Ukrainian].
25. Bańko M. (2021). *Z historii antyleksykografii [From the history of anti-lexicography]*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego [in Poland].
26. Chernovaty L., Olkhovska A. (2022). Future Interpreter's Componential Technological Competence Model. *Information Technologies and Learning Tools*, Vol 87, No 1, pp. 320–335. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4138>.

27. Dubichynskyi, V.V. (1995). Lexicographical maxims. *Tekst i słownik w nauczaniu języka i literatury rosyjskiej*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, pp. 173–180.
28. Gasek, B. (2012). *Leksyko-semantyczna iterferencyja w procesie przekładu*. [Lexical-semantic interference in Translation process]. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego [in Russian].
29. Kaleta, R. (2014). *Białoruska-polska homonimia międzyjęzykowa*. Warszawa: Instytut Sławistyki PAN [in Polish].
30. Kozdra, M., Dubichynskyi, V. (2019). *Dydaktyczny słownik tematyczny rosyjsko-polskich paraleli leksykalnych. Leksyka kulinarna (rzeczowniki)*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego [in Polish].
31. Miodunka, W. (1989). *Podstawy leksykologii i leksykografii*. Warszawa [in Polish].
32. Rudnykij, J. (1990). Ukrainian Lexicography. *Wörterbücher. Dictionaries. Dictionnaires*. V. 2. Berlin, N.-Y. pp. 2329–2331.
33. Ushakova, N., Domnich, S., Kushnir, I., Trostynska, O. (2019). Linguocultural bases of socialization of foreign applicants of higher education in the university education area. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations*, 35, pp. 122–140. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2019-35-10>.
34. Wierzbicka, A. (1985). *Lexicography and conceptual analysis*. Ann Arbor: Karoma.
35. Wojan, K. (2010). *Przypadkowe i nieprzypadkowe wędrówki leksemów*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego [in Polish].

The article was received by the editors 15.09.2023.

The article was recommended for printing 24.10.2023.

In cites: Ushakova N., Dubichynskyi V. (2023). Communicative and linguistic translation tools for academic adaptation of educational migrants in crisis conditions. *Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations*. 43, pp. 145–162. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2023-43-10> [in Ukrainian]